

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 lutego 2020 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSA Dorota Ochalska - Gola

Sędziowie: SA Bożena Wiklak (spr)

SA Alicja Myszkowska

Protokolant: sekr. sąd. Bartosz Kędziora

po rozpoznaniu w dniu 7 lutego 2020 r. w Łodzi na rozprawie

spraw z powództw A. J. i J. J. (1) oraz B. J. i J. J. (2)

przeciwko (...) Spółce Akcyjnej z siedzibą w W.

o zadośćuczynienie i odszkodowanie

na skutek apelacji powodów i pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Płocku

z dnia 24 kwietnia 2018 r. sygn. akt I C 1956/16

I. z apelacji powodów A. J. i J. J. (1) oraz

z apelacji pozwanego zmienia zaskarżony wyrok w punktach: 5, 6, 7, 8, 13, 14, 15, 17 i 19 w ten tylko sposób, że:

a) w punkcie 5. dodatkowo zasądza od (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz A. J. kwotę 26.000 (dwadzieścia sześć tysięcy) zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 18 sierpnia 2016 r.;

b) zasądzoną w punkcie 6. kwotę 170.000 zł obniża do kwoty 100.000 (sto tysięcy) zł, oddalając powództwo A. J. o odszkodowanie w związku ze śmiercią P. J. w pozostałej części;

c) w punkcie 7. dodatkowo zasądza od (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz J. J. (1) kwotę 26.000 (dwadzieścia sześć tysięcy) zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 18 sierpnia 2016 r.;

d) zasądzoną w punkcie 8. kwotę 170.000 zł obniża do kwoty 100.000 (sto tysięcy) zł, oddalając powództwo J. J. (1) o odszkodowanie w związku ze śmiercią P. J. w pozostałej części;

e) zasądzoną w punkcie 14. kwotę 3.782 zł obniża do kwoty 1.097 (tysiąc dziewięćdziesiąt siedem) zł;

f) zasądzoną w punkcie 15. kwotę 3.782 zł obniża do kwoty 1.097 (tysiąc dziewięćdziesiąt siedem) zł;

g) **podlegające pobraniu w punkcie 17. kwoty po 374,80 podwyższa do kwot po 460,80 (czterysta sześćdziesiąt i 80/100) zł;**

h) **podlegającą pobraniu w punkcie 19. kwotę 36.012,80 zł obniża do kwoty 31.440 (trzydzieści jeden tysięcy czterysta czterdzieści) zł;**

**II. oddala apelacje powodów A. J., J. J. (1)
i pozwanego w pozostałej części, a apelacje powódki B. J.
i J. J. (2) - w całości;**

III. nie obciąża powodów obowiązkiem zwrotu na rzecz strony pozwanej kosztów postępowania apelacyjnego;

**IV. nakazuje pobrać na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Płocku od (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. kwotę 600 (sześćset) zł tytułem brakującej opłaty od uwzględnionej części apelacji powodów A. J.
i J. J. (1).**

Sygn. akt I ACa 1255/18

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z 24 kwietnia 2018 r. Sąd Okręgowy w Płocku, w sprawie z powództwa A. J., J. J. (1), B. J. i J. J. (2) przeciwko (...) S.A. w W. o zadośćuczynienie i odszkodowanie, zasądził od pozwanego na rzecz A. J. kwotę 60.000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty tytułem uzupełniającego zadośćuczynienia w związku ze śmiercią syna, M. J. (pkt 1) oraz kwotę 60.000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty tytułem uzupełniającego zadośćuczynienia w związku ze śmiercią syna, P. J. (pkt 2), zasądził od pozwanego na rzecz J. J. (1) kwotę 60.000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty tytułem uzupełniającego zadośćuczynienia w związku ze śmiercią syna, M. J. (pkt 3) oraz kwotę 60.000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty tytułem uzupełniającego zadośćuczynienia w związku ze śmiercią syna, P. J. (pkt 4), zasądził od pozwanego na rzecz A. J. kwotę 4.000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty tytułem uzupełniającego odszkodowania w związku ze śmiercią syna, M. J. (pkt 5) oraz kwotę 170.000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty tytułem uzupełniającego odszkodowania w związku ze śmiercią syna, P. J. (pkt 6), zasądził od pozwanego na rzecz J. J. (1) kwotę 4.000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty tytułem uzupełniającego odszkodowania w związku ze śmiercią syna, M. J. (pkt 7) oraz kwotę 170.000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty tytułem uzupełniającego odszkodowania w związku ze śmiercią syna, P. J. (pkt 8), zasądził od pozwanego na rzecz B. J. kwotę 35.000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty tytułem uzupełniającego zadośćuczynienia w związku ze śmiercią wnuka, M. J. (pkt 9) oraz kwotę 35.000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty tytułem uzupełniającego zadośćuczynienia w związku ze śmiercią wnuka, P. J. (pkt 10), zasądził od pozwanego na rzecz J. J. (2) kwotę 35.000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty tytułem uzupełniającego zadośćuczynienia w związku ze śmiercią wnuka, M. J. (pkt 11) oraz kwotę 35.000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty tytułem uzupełniającego zadośćuczynienia w związku ze śmiercią wnuka, P. J. (pkt 12), oddalił powództwo w pozostałej części (pkt 13), zasądził od pozwanego na rzecz A. J. oraz J. J. (1) kwoty po 3.782 zł z tytułu zwrotu części kosztów procesu (pkt 14, 15), nie obciążył B. J.

i J. J. (2) obowiązkiem zwrotu kosztów procesu na rzecz pozwanego (pkt 16), nakazał pobrać od A. J. i J. J. (1) na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Płocku kwoty po 374,40 zł tytułem części wydatków tymczasowo wyłożonych z sum budżetowych Skarbu Państwa (pkt 17), nie obciążył powodów nieuiszczoną częścią opłaty od oddalonej części powództwa (pkt 18), a także nakazał pobrać od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Płocku kwotę 36.012,80 zł z tytułu kosztów sądowych (pkt 19).

Powyższe rozstrzygnięcie zostało wydane na podstawie ustaleń, które Sąd Apelacyjny w całości podzielił i przyjął za własne. Z ustaleń tych wynikało,

że w dniu 15 października 2015 r. na drodze nr (...) relacji P. - G., stanowiącej w P. Trasę (...), doszło do wypadku komunikacyjnego, w wyniku którego śmierć ponieśli M. J.

i P. J.. Do wypadku doszło na skutek zderzenia się samochodu osobowego marki B. (...) o nr. rej. (...), którego byli pasażerami,

z samochodem osobowym marki V. (...) o nr. rej. (...).

Po przeprowadzeniu śledztwa Komenda Miejska Policji w P. wydała w przedmiotowej sprawie postanowienie o umorzeniu śledztwa ze względu na zgon sprawcy wypadku kierującego samochodem marki B., K. M.. Z opinii biegłego z zakresu techniki samochodowej wynikało, że poddane oględzinom pojazdy były sprawne w chwili zaistnienia wypadku, a ich stan techniczny nie miał wpływu na powstanie i przebieg wypadku. Biegły stwierdził, że do zderzenia z samochodem V. doszło na skutek nieprawidłowego przemieszczania się samochodu B.. Na podstawie materiału dowodowego nie jest możliwe jednoznaczne i kategoryczne wskazanie przyczyny takiego poruszania się samochodu B., ale mając na uwadze przebieg drogi

w miejscu zdarzenia (po łuku), warunki atmosferyczne (wilgotny asfalt), rodzaj pojazdu (napęd na tylne koła) oraz doświadczenie kierującego, na które wskazuje jego wiek (19 lat) nie można wykluczyć, że do takiego przemieszczania się samochodu B. doszło na skutek nieprawidłowej techniki i taktyki

jazdy kierującego, który nie dostosował prędkości do panujących warunków drogowych i atmosferycznych lub nieprawidłowo operował pedałami gazu i/lub hamowania, co doprowadziło do utraty stateczności kierunkowej ruchu i w konsekwencji dachowania.

W dacie zdarzenia kierujący pojazdem B. (...) o nr. rej. (...) był objęty ubezpieczeniem w zakresie obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych w A. A. z siedzibą w S., która prowadziła swoją działalność ubezpieczeniową na terytorium RP za pośrednictwem Oddziału (będącego zorganizowaną częścią przedsiębiorstwa i działającego pod marką handlową A. (...)). W dniu 26 października 2016 r. (...) S.A z siedzibą w S. zawarła z A. (...)

(...) S.A. z siedzibą w W. umowę przyrzeczoną dotyczącą działalności (...) S.A. Oddział w Polsce. Zgodnie z postanowieniami tej umowy (...) S.A. sprzedała, przeniosła i scedowała na (...) S.A. wszystkie prawa do działalności, tytuł do działalności i udział w działalności stanowiącej zorganizowaną część przedsiębiorstwa w stanie wolnym od jakichkolwiek obciążeń.

W chwili śmierci M. J. miał 19 lat, zaś P. J.

17 lat. Ich rodzicami byli powodowie: A. J. i J. J. (1), a ojczystymi dziadkami: B. J. i J. J. (2).

Pismem z 6 lipca 2015 r. pełnomocnik powodów dokonał w ich imieniu zgłoszenia pozwanemu roszczeń na podstawie art. 446 § 3 i 4 k.c.

w związku ze szkodami na osobie zaistniałymi w dniu 15 października 2015 r.,

a polegającymi na śmierci M. J. i P. J.

w następstwie wypadku komunikacyjnego z udziałem kierującego pojazdem marki B. o nr. rej. (...).

Na podstawie powyższego pozwany wszczął postępowanie likwidacyjne, w rezultacie którego w dniu 8 września 2016 r. przyjął odpowiedzialność gwarancyjną za szkody na osobie powstałe w dniu 15 października 2015 r. i przyznał na rzecz:

1. A. J.:

- w związku ze śmiercią syna, M. J. zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę w kwocie 60.000 zł i odszkodowanie w kwocie 30.000 zł,

- w związku ze śmiercią syna, P. J. zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę w kwocie 60.000 zł i odszkodowanie w kwocie 30.000 zł,

2. J. J. (1):

- w związku ze śmiercią syna, M. J. zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę w kwocie 60.000 zł i odszkodowanie w kwocie 30.000 zł,

- w związku ze śmiercią syna, P. J. zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę w kwocie 60.000 zł i odszkodowanie w kwocie 30.000 zł,

3. B. J. zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę

w związku ze śmiercią wnuka, M. J. w kwocie 30.000 zł oraz zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę w związku ze śmiercią wnuka, P. J. w kwocie 30.000 zł,

4. J. J. (2) zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę

w związku ze śmiercią wnuka, M. J. w kwocie 30.000 zł oraz zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę w związku ze śmiercią wnuka, P. J. w kwocie 30.000 zł.

A. J. i J. J. (1) mają po 45 lat. Od dwudziestu trzech lat pozostają w związku małżeńskim. Od początku małżeństwa mieszkali z rodzicami męża, B. i J. J. (2). M. i P. byli ich jedynymi dziećmi. Wszyscy powodowie tworzyli tradycyjną, wielopokoleniową rodzinę, prowadzącą wspólne gospodarstwo domowe. Utrzymywali się z prowadzenia gospodarstwa rolnego. Dziadkowie pomagali rodzicom w wychowaniu dzieci. Między członkami rodziny były silne więzi uczuciowe.

A. J. i J. J. (1) prowadzili i nadal prowadzą gospodarstwo rolne o powierzchni 21,17 ha, położone w (...), gm. S., które zajmuje się produkcją rolną i zwierzęcą. Przez ostatnie lata przed śmiercią synów przeprowadzili inwestycje restrukturyzacyjne w gospodarstwie rolnym ukierunkowane na jego powiększenie. Aktualny stan trzody chlewnej to 300 sztuk świń, zaś bydła rogatego 20 krów. A. J. i J. J. (1) osiągają dochody w wysokości około 94.000 zł rocznie.

Powodowie mają zobowiązania kredytowe związane z inwestycjami budowlanymi oraz zakupem maszyn rolniczych i urządzeń do produkcji rolnej powiązane z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa na łączną kwotę 150.000 zł. Koszty związane z następnymi inwestycjami z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w modernizację budynków i zakup maszyn, którymi obciążeni są powodowie wynoszą ok. 450.000 zł. Mają dwa kredyty obrotowe na rachunku bankowym w Banku (...) w S. na łączną kwotę 80.000 zł. Ich łączne miesięczne obciążenie z tytułu rat kredytowych wynosi około 3.600 zł.

M. i P. J. byli bardzo zaangażowali w pomoc rodzicom

w pracach rolniczych: przy obrządki i w polu. Pracowali przed lekcjami i po szkole. Zdarzało się, że nie szli do szkoły, tylko pomagali w pracach polowych. Zgodnie z utrwalonymi planami gospodarstwo rolne miał przejąć po skończeniu szkoły P., natomiast rodzice mieli go wspierać. Rolnictwo było pasją P.; kształcił się w tym kierunku w Technikum Rolniczym. Dlatego też jeszcze przed śmiercią P. poczynione zostały inwestycje na modernizację i rozwój gospodarstwa rolnego. Drugi z synów, M. z biegiem czasu po skończeniu szkoły miał podjąć pracę zarobkową poza gospodarstwem oraz wybudować dom nieopodal rodziców.

M. J. był uczniem Zespołu Szkół Budowlanych im. (...) Mościckiego, zaś P. J. był uczniem Technikum w Zespole Szkół im. (...) w P.. Chłopcy nie sprawiali problemów wychowawczych. Wzorowo wypełniali obowiązki uczniowskie.

Prezentowali wysoką kulturę osobistą. Cieszyli się opinią odpowiedzialnych, sumiennych, grzecznych i uczynnych uczniów. Udzielali się społecznie. Wykazywali się inicjatywą i aktywnie uczestniczyli w życiu klasy i szkoły. Ich nieobecności w szkole, spowodowane wyłącznie chorobą lub związane z pracami polowymi w gospodarstwie rodziców, były natychmiast usprawiedliwane. P. szczególnie interesował się sportem i rolnictwem. Był zawodnikiem szkolnej reprezentacji w piłce nożnej i siatkowej.

Chłopcy byli zawodnikami drużyny juniorów L.Z.S. (...) P.. P. od 29 sierpnia 2011 r. grał na pozycji bramkarza, zaś M. od 19 kwietnia 2013 r. na pozycji pomocnika napastnika.

Chłopcy byli też członkami Ochotniczej Straży Pożarnej w D.: M. od 2012 r., a P. od 2014 r.

A. J. i J. J. (1) byli bardzo silnie związani uczuciowo z synami, ich funkcjonowanie opierało się głównie na realizowaniu planów związanych z dziećmi. Planowali, że po skończeniu szkoły przez młodszego syna przekażą mu prowadzenie gospodarstwa rolnego, a sami się odsuną i będą go jedynie wspierać. Śmierć synów była dla nich ogromną traumą; spowodowała załamanie ich linii życiowej. Do obecnej chwili nie pogodzili się z ich śmiercią. Nadal przeżywają żalobę. Mają poczucie straty

i pustki. Pozostają pod opieką psychologa, okresowo przyjmowali leki uspokajające. U A. J. i J. J. (1) występują zaburzenia emocjonalne o charakterze depresyjnym, aktualnie o niewielkim nasileniu, mające obraz niezakończonych żaloby. W wyniku traumatycznych przeżyć związanych ze śmiercią synów doznali uszczerbku na zdrowiu

w zakresie stanu emocjonalnego. Stwierdzone zaburzenia emocjonalne miały wpływ na ich funkcjonowanie w życiu osobistym i społecznym, trwają nadal

i wymagają dalszych oddziaływań oraz wsparcia psychologicznego w celu zakończenia żaloby. Aktualnie dzięki zastosowaniu mechanizmów obronnych

i pomocy psychologa powodowie starają się dostosować do zmian życiowych.

A. J. jest w ciąży.

Z uwagi na warunki dofinansowania do modernizacji gospodarstwa powodowie nie mogą zmniejszyć hodowli świń i krów, gdyż skutkowałoby to koniecznością zwrotu uzyskanych środków. J. J. (1) przy pracach rolniczych wspomaga się zatrudnieniem pracowników najemnych, pomocą sąsiadów, znajomych i kolegów zmarłych synów – czasami nieodpłatną, innym razem za gratyfikacją finansową. Dniówka pracownika najemnego wynosi 100 zł.

B. J. ma 75 lat, a J. J. (2) 81 lat. Oboje są emerytami. Powódka otrzymuje świadczenie emerytalne w wysokości 908 zł, a powód w kwocie 1.085 zł. Każdy z nich wydaje na leczenie około 400 zł miesięcznie.

B. J. i J. J. (2) byli bardzo silnie związani emocjonalnie z wnukami. Ich śmierć była dla nich ogromną traumą. Nadal odczuwają smutek, pustkę. Przeżywanie żaloby i żalu po śmierci wnuków miały wpływ na funkcjonowanie osobiste i społeczne powodów.

B. J. w wyniku traumatycznych przeżyć związanych ze śmiercią wnuków doznała uszczerbku na zdrowiu w aspekcie psychologicznym. Dotyczą one utrzymującego się uczucia straty i stanu depresyjnego wtórnego do sytuacji traumatycznej powódki. Obserwuje się u niej zaburzenia emocjonalne o charakterze depresyjnym o niedużym nasileniu mające obraz przedłużającej się żaloby, uwarunkowane sytuacyjnie, które zaburzyły jej funkcjonowanie rodzinne i społeczne - zaczęła unikać ludzi, zubożyły się jej zainteresowania (przewlekłe chodzenie na cmentarz, odprowadzanie mszy). W ocenie biegłych nadal wymaga ona wsparcia terapeutycznego. Z uwagi na stosunkowo łagodne nasilenie zaburzeń emocjonalnych w chwili obecnej może nie wymagać farmakoterapii.

Także dla J. J. (2) śmierć wnuków była ogromnym przeżyciem emocjonalnym. Nadal odczuwa on smutek, pustkę. Nie zaakceptował nieobecności wnuków jako faktu realnego. Przeżycie traumy jest w nim nadal bardzo żywe. Te przeżycia trwały przez okres żaloby i obecnie. Powód

w związku ze śmiercią wnuków doznał uszczerbku na zdrowiu w aspekcie psychologicznym. Występują u niego zaburzenia depresyjne, zaburzenia nastroju, będące skutkiem tragicznej śmierci wnuków. Mają one wpływ na jego funkcjonowanie w życiu rodzinnym i osobistym oraz obniżają jego zdolności adaptacyjne. Zaburzenia posttraumatyczne utrzymują się nadal. Wiek powoda i naturalne dla wieku procesy starzenia (...) wzmacniają przeżywaną traumę, utrudniają jej zakończenie i powodują utrwalanie poczucia krzywdy spowodowanej stratą wnuków. W ocenie biegłych J. J. (2) najtrudniej znosi zaistniałą traumę. Ma najsłabsze w rodzinie psychologiczne mechanizmy obronne, które w naturalny sposób pomagają wychodzić z sytuacji kryzysowych. Obecny stan psychiczny powoda wymaga leczenia specjalistycznego (psychoterapia i farmakoterapia).

Powodowie korzystają z pomocy psychologicznej. Okresowo przyjmowali leki uspakajające.

Wszyscy powodowie bardzo często wspominają dzieci. Codziennie jeżdżą na cmentarz. Pokój chłopców został pozostawiony w stanie z dnia wypadku.

W świetle poczynionych ustaleń Sąd Okręgowy nie miał wątpliwości, że powództwo co do zasady zasługiwało na uwzględnienie. Oceniając wszystkie ustalone okoliczności zdarzenia oraz jego konsekwencje dla życia powodów, Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że odpowiednim zadośćuczynieniem dla każdego z rodziców w związku ze śmiercią każdego ze zmarłych synów, będzie kwota 120.000 zł podlegająca pomniejszeniu do kwoty 60.000 zł o świadczenie wypłacone im w postępowaniu likwidacyjnym, a dla dziadków zadośćuczynieniem spełniającym wymóg adekwatności będą kwoty po 65.000 zł również podlegające pomniejszeniu o świadczenia uzyskane od ubezpieczyciela przed wszczęciem niniejszego procesu do kwot po 35.000 zł.

W zakresie wyliczenia należnego A. J. i J. J. (1) odszkodowania Sąd Okręgowy miał natomiast na uwadze, że w związku ze śmiercią synów oboje stracili wsparcie życiowe oraz pomoc w prowadzeniu gospodarstwa rolnego, jednakże w zróżnicowanym stopniu, zależnym od ustalonych planów na życie każdego z nich. Za miernik szkody powodów Sąd uznał wysokość minimalnego wynagrodzenia za pracę w kwocie 2.100 zł brutto. Przyjął następnie, że M. J., gdyby żył, jeszcze przez rok pracowałby w gospodarstwie rolnym rodziców. Stąd równowartość

jego pracy przy wynagrodzeniu miesięcznym wynoszącym 2.100 zł przez okres 12 miesięcy wynosiłaby 25.200 zł (2.100 x 12 miesięcy). Biorąc jednak pod uwagę zasady doświadczenia życiowego, Sąd uznał, że przez okres kolejnych 5 lat do 25 roku życia M. mieszkałby z rodzicami

i pracując poza gospodarstwem z wynagrodzeniem na poziomie płacy minimalnej wynoszącym 1.530 zł, wniósłby do wspólnego gospodarstwa domowego około 700 zł miesięcznie (w pozostałym zakresie środki z wynagrodzenia przeznaczałby na swoje indywidualne potrzeby), tj. 42.000 zł (700 zł x 12 miesięcy x 5 lat) w tym okresie. Suma szkody obydwójga rodziców w związku ze śmiercią M. wyniosła zatem 67.200 zł [25.200 zł (2.100 x 12 miesięcy) + 42.000 zł (700 x 12 miesięcy x 5 lat) = 67.200 zł], tj. 33.600 zł w przypadku każdego z nich. Niemniej dla wyliczeń Sąd Okręgowy zastosował kwoty po 34.000 zł, jako że odszkodowanie musi spełniać jedynie wymóg stosowności, po czym zredukował je do wysokości 4.000 zł o świadczenia, które powodowie otrzymali w postępowaniu likwidacyjnym.

Obliczając szkodę powodów po śmierci P. J., Sąd Okręgowy w szczególności miał na uwadze zamiar przekazania mu gospodarstwa rolnego i doszedł do wniosku, że powodowie wobec straty swojego następcy musieliby prowadzić gospodarstwo przez co najmniej 18 lat, korzystając z pomocy innych osób. Tak więc ich wspólna szkoda z tego tytułu wyniosła 453.600 zł [2.100 zł (płaca minimalna brutto) x 12 miesięcy x 18 lat = 453.600 zł], a szkoda jednostkowa 226.800 zł. Od kwoty tej należało odjąć wypłacone na rzecz każdego z powodów w toku postępowania likwidacyjnego kwoty 30.000 zł. Choć wysokość odszkodowania opiewałaby wówczas na kwotę 196.800 zł, Sąd Okręgowy był związany zakresem zgłoszonego przez nich żądania i ostatecznie zasądził z tego tytułu tylko żadaną kwotę 170.000 zł.

Powództwo w pozostałym zakresie Sąd Okręgowy oddalił, a o odsetkach od przyznanych powodom świadczeń orzekł w sposób oznaczony w pozwie.

Podstawą rozstrzygnięcia o kosztach procesu w sprawie z powództwa A. J. i J. J. (1) Sąd Okręgowy uczynił art. 100 k.p.c., zaś w sprawie z powództwa B. J. i J. J. (2) art. 102 k.p.c.

Powodowie zaskarżyli opisany wyrok w zakresie pkt. 13, 14 i 15 apelacją opartą na następujących zarzutach:

1. naruszenia prawa materialnego, tj.:

a) art. 446 § 4 k.c. przez błędne przyjęcie, że:

- stosowną kwotą zadośćuczynienia dla A. J. będzie kwota 60.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty w związku ze śmiercią syna M. J. zamiast kwoty 140.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty,

- stosowną kwotą zadośćuczynienia dla A. J. będzie kwota 60.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty w związku ze śmiercią syna P. J. zamiast kwoty 140.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty,

- stosowną kwotą zadośćuczynienia dla J. J. (1) będzie kwota 60.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty w związku ze śmiercią syna M. J. zamiast kwoty 140.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty,

- stosowną kwotą zadośćuczynienia dla J. J. (1) będzie kwota 60.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty w związku ze śmiercią syna P. J. zamiast kwoty 140.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty,

- stosowną kwotą zadośćuczynienia dla B. J. będzie kwota 35.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty w związku ze śmiercią wnuka M. J. zamiast kwoty 150.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty,

- stosowną kwotą zadośćuczynienia dla B. J. będzie kwota 35.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty w związku ze śmiercią wnuka P. J. zamiast kwoty 150.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty,

- stosowną kwotą zadośćuczynienia dla J. J. (2) będzie kwota 35.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty w związku ze śmiercią wnuka M. J. zamiast kwoty 150.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty,

- stosowną kwotą zadośćuczynienia dla J. J. (2) będzie kwota 35.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty w związku ze śmiercią wnuka P. J. zamiast kwoty 150.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty,

b) art. 446 § 3 k.c. przez błędne przyjęcie, że stosowną kwotą odszkodowania na rzecz A. J. i J. J. (1) w związku ze śmiercią syna M. J. będzie kwota po 4.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty zamiast kwot po 170.000 zł z ustawowymi odsetkami od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty,

2. błędnej oceny okoliczności faktycznych sprawy polegającej na przyjęciu, że fakt pozostawiania powodów wzajemnym wsparciem dla siebie oraz życzliwością i pomocą znajomych oraz sąsiadów, a także układania sobie życia w związku z oczekiwaniem na narodziny dziecka może być brany pod uwagę przy szacowaniu zadośćuczynienia (...),

3. błędnej oceny okoliczności faktycznych sprawy polegającej na przyjęciu minimalnej płacy brutto obowiązującej w chwili orzekania za podstawę wyliczenia szkody powodów w związku z brakiem pracy każdego ze zmarłych synów w gospodarstwie rolnym.

W konkluzji powodowie wnieśli o zmianę zaskarżonego wyroku przez przyznanie dodatkowego zadośćuczynienia w kwotach po 80.000 zł w przypadku A. J. i J. J. (1) za stratę każdego dziecka oraz w kwotach po 85.000 zł w przypadku B. J. i J. J. (2) za stratę każdego wnuka, przez przyznanie dodatkowego odszkodowania za śmierć syna M. w kwotach po 166.000 zł na rzecz A. J. i J. J. (1), odpowiednią zmianę zawartych w wyroku rozstrzygnięć o kosztach procesu, a także o zwrot kosztów postępowania apelacyjnego.

Pozwany zaskarżył wyrok Sądu Okręgowego w zakresie pkt. 6 i 8 ponad kwoty 70.000 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 18 sierpnia 2016 r. do dnia zapłaty apelacją, w której zarzucił:

1. błędną ocenę zebranego w sprawie materiału dowodowego, prowadzącą do wniosku, że rozmiar krzywdy A. J. uzasadnia przyznanie stosownego odszkodowania w kwocie (co najmniej) 200.000 zł, podczas gdy właściwa ocena stopnia pogorszenia sytuacji życiowej powódki w związku ze śmiercią syna P. J. prowadzi do wniosku, że jest to kwota niewspółmiernie wygórowana,
2. błędną ocenę zebranego w sprawie materiału dowodowego, prowadzącą do wniosku, że rozmiar krzywdy J. J. (1) uzasadnia przyznanie stosownego odszkodowania w kwocie (co najmniej) 200.000 zł, podczas gdy właściwa ocena stopnia pogorszenia sytuacji życiowej powoda w związku ze śmiercią syna P. J. prowadzi do wniosku, że jest to kwota niewspółmiernie wygórowana,
3. naruszenia prawa materialnego, tj. art. 446 § 3 k.c. poprzez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że wysokość stosownego odszkodowania może być wyliczana, jako suma ewentualnych wydatków powodów na usługi mogące im być świadczone przez pracowników najemnych, przez domniemany okres aktywności zawodowej powodów.

Wskazując na powyższe, pozwany wniósł o zmianę wyroku przez oddalenie powództwa w kwestionowanym zakresie, jak również o zwrot kosztów postępowania za obie instancje.

Sąd Apelacyjny ustalił dodatkowo:

W dniu 23 lipca 2018 r. A. J. urodziła córkę A..

U małoletniej występuje głuchota czuciowo – nerwowa, w związku z czym zostało wobec niej wydane orzeczenie o niepełnosprawności. Zaangażowanie powódki w opiekę nad córką wyłączyło ją z prac w gospodarstwie, które obciążają w głównej mierze jej męża. J. J. (1) i A. J. uregulowali posiadane zobowiązania i na chwilę obecną nie mają żadnego kredytu. Prowadzona przez nich hodowla uległa zmniejszeniu m.in. na skutek spadku rozrodzności trzody chlewnej. Powodowie mieli trudności w znalezieniu pracowników.

(dowód z przesłuchania J. J. (1) – k. 575 verte, dokumenty – k. 563 – 574).

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Zaskarżony wyrok podlegał zmianie będącej następstwem uwzględnienia zgłoszonych w obu apelacjach zastrzeżeń co do wysokości należnego A. J. i J. J. (1) odszkodowania.

Nie ulega wątpliwości, że zgodnie z przewidującym tego rodzaju świadczenie art. 446 § 3 k.c. warunkiem jego przyznania jest stwierdzenie znacznego pogorszenia sytuacji życiowej po śmierci osoby najbliższej, a w stanie faktycznym niniejszej sprawy przesłanka ta została wykazana w sposób otwierający drogę do zrehabilitowania powodów poniesionej przez nich szkody o charakterze majątkowym w postaci niepomyślnych skutków

ekonomicznych wynikłych ze śmierci ich synów. Zasądzone z tego tytułu kwoty – jak trafnie zauważyli skarżący – nie spełniły jednak stawianego przez ustawę wymogu ich stosowności, choć z innych przyczyn i z innym skutkiem.

Przyjmuje się, że przy ocenie powyższej przesłanki należy brać pod uwagę ogół czynników mających wpływ na ukształtowanie sytuacji życiowej członków rodziny zmarłego, jeżeli wywołują reperkusje w sferze materialnej, a ocena ta polega na porównaniu hipotetycznego stanu odzwierciedlającego sytuację, w jakiej w przyszłości znajdowałiby się bliscy zmarłego do sytuacji, w jakiej znajdują się w następstwie jego śmierci. Z tej perspektywy odszkodowanie pozostające w związku ze śmiercią M. J. jawi się jako zaniżone i oparte na kryteriach nieprzystających do okoliczności sprawy.

Sąd Okręgowy wyszedł bowiem z błędnego założenia, że korzyść powodów z pomocy udzielanej im przez starszego syna trwałaby wyłącznie przez sześć kolejnych lat obejmujących roczny okres jego pracy w gospodarstwie rolnym oraz następujący po nim pięcioletni okres wspólnego zamieszkiwania, po czym uległaby przerwaniu. Taki wniosek wydaje się stanowić całkowite zaprzeczenie bliskich relacji, w jakich pozostawali i silnych więzi, jakie ich łączyły,

a do tego pomija ustalony zamiar M. J. osiedlenia się w sąsiedztwie rodziców, z którego nie można było wywodzić wizji zerwania występujących między nimi kontaktów i wycofania się M. J.

z udzielania im dalszej pomocy, czy to w gospodarstwie rolnym, czy też w innych bieżących sprawach. Ograniczenie powodom dalszego odszkodowania do kwot po 4.000 zł (po uwzględnieniu wypłaconych kwot po 30.000 zł) nie znajdowało zatem usprawiedliwienia.

Niemniej świadczenia te nie mogły również odpowiadać oczekiwaniom powodów, którzy w przypadku obu synów ukształtowali je na jednakowym poziomie, zatracając z pola widzenia, że każdy z nich w innym stopniu wpływałby swymi działaniami na ich sytuację życiową, w tym na dochody z gospodarstwa. Zważywszy na to, że gospodarstwo to miał przejąć młodszy syn powodów – P., najprawdopodobniej pozostając z nimi we wspólnym domostwie, jego wkład w niesienie rodzicom pomocy i zapewnienie opieki

na starość byłby większy niż w przypadku syna M.. Ponadto powodowie jednostronnie, a przez to nadmiernie wycenili dochodzone świadczenia, pomijając to, że zapewne sami ponieśliby wydatek na rzecz syna M., wnosząc finansowy bądź rzeczowy wkład w przedsięwzięcie, jakim byłaby budowa domu dla niego, oraz nie dostrzegając, że w przypadku założenia własnej rodziny ich syn nie byłby w stanie poświęcać im czasu w pełnym wymiarze.

W tym kontekście trafne pozostały także uwagi pozwanego, który zasadnie podniósł, że zasądzone na rzecz powodów odszkodowanie z tytułu śmierci ich syna P. było wygórowane. Nieprawidłowość jego oszacowania była wynikiem nie tylko zapatrywania się na jego rolę w życiu rodziców bez uwzględnienia

jego potencjalnych planów życiowych wpisujących się w naturalną kolej losu, ale i przypisania mu właściwie pełnej odpowiedzialności za sytuację bytową,

w której by pozostawali, co nie powinno mieć miejsca. Jak zostało w sprawie ustalone, powodowie w chwili zdarzenia mieli po 42 lata. Tak więc byli młodzi

i jeszcze przez wiele lat zdolni do samodzielnego życia oraz prowadzenia gospodarstwa, w którym, nastoletni i znajdujący się wówczas na etapie odbywania edukacji P., co najwyżej by pomagał. Można przyjąć, że taki stan trwałby przez długi czas i dopiero w miarę zbliżania się powodów do wieku emerytalnego stopniowo ulegałyby odwróceniu aż do całkowitego przejścia gospodarstwa przez P.. Stąd udział jego pracy w osiągniętych z tego gospodarstwa dochodach nie mógł być taki, jak przypisali mu powodowie,

a w ślad za nimi Sąd Okręgowy. Nie można było zresztą od niego wymagać utrzymania stałego poziomu produkcji, skoro – jak potwierdził stan faktyczny

tej sprawy – potrafiła ona ulec obniżeniu z przyczyn, na które nie miałby wpływu. Przedmiotowa kalkulacja odrywała się nadto od kosztów utrzymania

i wykształcenia P. w początkowym stadium analizowanego okresu i braku potrzeby udzielania powodom pomocy w innym niż omówiony aspekcie.

Mając to wszystko na uwadze, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386

§ 1 k.p.c. skorygował zaskarżony wyrok w ten sposób, że przyznane powodom odszkodowanie za śmierć ich syna M. podwyższył o dalsze 26.000 zł, (uznając za odpowiednią z tego tytułu łącznie kwotę 60.000 zł), a odszkodowanie pozostające w związku ze śmiercią ich syna P. obniżył do 100.000 zł (uznając za odpowiednią z tego tytułu łącznie kwotę 130.000 zł), w czym kierował się ogółem ustalonych okoliczności sprawy, które choć przemawiały za koniecznością zróżnicowania tych świadczeń, nie pozwalały na ścisłe udowodnienie wysokości odnoszącego się do nich żądania (vide art. 322 k.p.c.).

W konsekwencji stosownie do ostatecznego wyniku procesu, t.j. 54% wskaźnika wygranej powodów A. J. i J. J. (1), korekcie uległy zamieszczone w pkt. 14, 15, 17 i 19 rozstrzygnięcia o kosztach procesu.

Apelacje stron zmierzające do dalej idących zmian w zakresie odszkodowania oraz apelacje powodów w części skierowanej do orzeczenia zasądzającego zadośćuczynienie podlegały oddaleniu na podstawie art. 385 k.p.c.

Powodowie nie sformułowali żadnych zarzutów związanych z oceną wiarygodności poszczególnych dowodów, którymi dysponował Sąd Okręgowy. Co więcej, nie negowali ustalonych okoliczności wypadku, czy zaistniałej w jego następstwie sytuacji w ich życiu. Wyprowadzili jedynie z tych ustaleń odmienne wnioski związane z oceną jurydyczną na gruncie stosowanego przez Sąd Okręgowy prawa materialnego, dążąc do podważenia wysokości zastosowanych form wyrównania uszczerbku, jakiego doznali wskutek utraty najbliższych osób. Toteż uzasadnione było ich rozważenie wyłącznie na tym tle.

Zadośćuczynienie unormowane w art. 446 § 4 k.c. jest świadczeniem mającym za zadanie kompensację doznanej krzywdy o charakterze ściśle niemajątkowym. Dotyczące go roszczenie służy zapewnieniu uprawnionemu pomocy w dostosowaniu się do nowej rzeczywistości powstałej po śmierci osoby mu najbliższej. Ma także na celu złagodzenie cierpienia wywołanego utratą tej osoby, a okolicznościami wywierającymi wpływ na wysokość tego świadczenia pozostają między innymi zakres doznań osób bliskich zmarłego, poczucie osamotnienia, cierpienia moralne i wstrząs psychiczny, charakter zaburzeń w prawidłowym funkcjonowaniu, stopień, w jakim będą oni mogli odnaleźć się w nowej rzeczywistości i na ile są zdolni zaakceptować obecny stan rzeczy, korzystanie z pomocy fachowej w czasie radzenia sobie w tej trudnej sytuacji, proces leczenia doznanej traumy oraz rola, jaką w rodzinie pełniła osoba zmarłego.

Ustalenie rozmiaru odpowiedniego z punktu widzenia kompensaty krzywdy zadośćuczynienia zasadniczo należy do sądu I instancji, a wkraczanie w ramach kontroli instancyjnej w sferę swobodnego uznania sędziowskiego jest dopuszczalne tylko w drodze wyjątku. Stąd też podwyższenie kwoty zasądzonego zadośćuczynienia może nastąpić wyłącznie wtedy, gdy przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności sprawy, mających wpływ na wysokość tego świadczenia, jawi się ono jako rażąco zaniżone (wyrok Sądu Apelacyjnego w Ł. z 27 września 2012 r. I ACa 607/12), a wydane w tym przedmiocie orzeczenie w sposób oczywisty narusza zasady ustalania zadośćuczynienia (uzasadnienie wyroku SA w Lublinie z 23 kwietnia 2014 r., I ACa 13/14), tj. pomija istotne fakty wpływające na tę postać kompensaty. Tymczasem - mimo odmiennego stanowiska powodów - analizowane rozstrzygnięcie uwzględniło nie tylko stosowane w praktyce orzeczniczej mierniki świadczenia tego rodzaju, ale także wynikający z prawa materialnego wymóg odpowiedniości, stanowiąc wynik rozważenia wszystkich miarodajnych okoliczności, w tym naruszenia szczególnego dobra osobistego, jakim była więź rodzinna o wyjątkowej sile i trwałości, której występowanie potwierdził zgromadzony materiał dowodowy.

Powodowie nie wykazali, by rozumowanie Sądu I instancji w jakimkolwiek zakresie było dotknięte błędem logicznym bądź odbiegało od doświadczenia życiowego. Nie nakreślili też takich faktów, które pozwalałyby ocenić niniejsze roszczenie w innym niż dotychczas świetle. Choć istotnie zostali oni skonfrontowani z nagłą, niespodziewaną i

nieodwracalną stratą osób najbliższych – odpowiednio synów i wnuków, której nie wynagrodzi im żadna kwota pieniężna, nie zostali w swej krzywdzie osamotnieni, mogą liczyć w jej przeżywaniu na wzajemne wsparcie i zrozumienie. Nie zostali również pozbawieni nowych perspektyw, których należy upatrywać w przynoszących radość dla całej rodziny narodzinach małoletniej A..

Akcentowane przez B. i J. J. (2) argumenty

o utraconych szansach na uzyskanie ze strony wnuków opieki, jako pozostające w zasięgu roszczeń o odszkodowanie, z którymi nie zdecydowali się wystąpić, były na gruncie oceny ich roszczeń o zadośćuczynienie bezprzedmiotowe.

O kosztach postępowania apelacyjnego należnych stronie pozwanej Sąd Apelacyjny orzekł z zastosowaniem reguły przewidzianej w art. 102 k.p.c., wzięwszy pod uwagę charakter dochodzonych w sprawie żądań, sytuację majątkową i życiową powodów, a o kosztach podlegających pobraniu od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa – na podstawie art. 113 ust. 1 ustawy

z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2019 r., poz. 785).

W tym stanie rzeczy rzeczono, jak w sentencji.